

WSOY

Lasse Lehtinen
Sanna Ukkola

VASTA
RANNAN
KIISKI

*Paavo Väyrysen
ihmeellinen
elämä*

Lasse Lehtinen
Sanna Ukkola

VASTA
RANNAN
KIISKI

*Paavo Väyrösen
ihmeellinen
elämä*

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© LASSE LEHTINEN, SANNA UKKOLA JA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ 2013

ISBN 978-951-0-39490-8

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Lukijalle	7
Huikkea hetki huipulla	11
Presidenttiainesta pienestä pitäen	13
Television imussa eduskuntaan	24
Mainio ministeri, mutta vain konttorijalla	32
Kaksijakoinen aatteen mies	43
Kaataja, kampittaja ja kannattaja	54
Väyrynen anastaa vallan Virolaiselta	68
Koivisto ei suostu kaatumaan	72
Vehkeilyä vieraan vallan kanssa	80
Väyrynen, viina ja naiset	92
Voiko vitutukseen kuolla?	103
Väyrynen haastaa taas	119
Koivistokin on kuolevainen	132
Kun Väyrynen viritti ansan itselleen	145
Julma isänmurhaaja Esko Aho	163
Väyrynen, vanhan liiton mies	177
Vahvan markan kelistys	183
Presidentinvaali 1994 – mediapelin nappula?	197
Väyrynen panee Ahon ahtaalle	203
Paavo, toimittajien potkupallo	214
Merkkillinen meppi kaukaa Pohjolasta	225
Kovaa kyytiä kaksilla rattailla	233
Oppipoika ohittaa mestarin presidenttitiellä	244
Väyrynen häviää Jätteenmäelle	254

Vanha vahtikoira ja kukkopoika	263
Kodin yksinäinen hengetär	271
Huonomminkin olisi voinut käydä	280
Kuinka huumorintaju löytyi – ja katosi	289
Virtahepo keskustan hollituvassa	302

Lähteet 309

Henkilöhakemisto 311

Lukijalle

Vuoden 2012 presidentinvaalissa oli ainakin 150 000 nuorta äänioikeutettua, joilla oli ensi kerran eläessään mahdollisuus äänestää Paavo Väyrystä. Monen nuoren mielestä Väyrynen oli *cool* ja vähintäänkin *retro*. Nuoret kävivät pyytämässä häneltä nimikirjoitusta tai pyysivät päästä kuvaan ehdokkaan kanssa. Harva heistä olisi osannut kertoa edes kouluaineen vertaa Väyrysen historiasta. Paavo vain oli jännittävällä tavalla erilainen kuin muut ehdokkaat.

Väyrynen on osallistunut Suomen sisä- ja ulkopoliittikkaan kuudella vuosikymmenellä. Jo nuoresta miehestä hän on jakanut kansalaisten mielipiteet. Hänellä on ollut innokkaita, jopa palvovia kannattajia ja vahvoja vastustajia niin omassa puolueessaan kuin kilpailevissa kansanliikkeissä. Useimmilla suomalaisilla on hänestä ehdoton mielipide, puolesta tai vastaan.

Julkinen poliittinen eläin Väyrynen on ollut yli 40 vuoden ajan. Hän on ihmisten mieliin iskostunut poliittinen merkittuote. Hänet valittiin kansanedustajaksi vuonna 1970 vain 23-vuotiaana. Viisi vuotta myöhemmin hän oli jo opetusministeri, sittemmin hän toimi moneen otteeseen ulkoministerinä ja kilpaili presidenttiydestä useamman kerran. Väyrynen on ollut myös keskustan puheenjohtaja, nykyään hän on puolueensa kunniapuheenjohtaja.

Joidenkin mielestä Väyrynen on itserakas, aina oikeassa, muita pätevämpi ja viisaampi ja ennen kaikkea sairaalloisen vallanhimoinen, toisten mielestä se johtuu vain siitä, että Väyrynen on aina oikeassa. Puolustajien mielestä hänellä on harvinaisen hyvä kyky nähdä asioita eteenpäin.

Myös maantiede jakaa mielipiteitä. Maaseudulla asuu niitä, joille Väyrynen on messiaaninen sorrettujen puolustaja ja marttyyri. Kaupungeista ja etelän tiedotusvälineistä luemme luonnehdintoja omaa etuaan ajavasta kierosta miehestä, joka ei katsele maailmaa sivusta vaan itsensä kautta.

Väyrysellä on ilmiömäinen kyky vaikuttaa ihmisiin, hän puhuu puolelleen melkein kenet tahansa. Tai oikeastaan hän puhuu puolelleen monet, mutta ei koskaan kaikkia.

Väyrynen itse pitää parhaina ja vaikutusvaltaisimpina aikoinaan puheenjohtajavuosiaan 1980–90. Hän on auliisti myöntänyt tehneensä virheen, kun antoi valita seuraajakseen Esko Ahon. Ei ole kaukaa haettu ajatus, että puolueen puheenjohtajan asemesta Väyrysestä olisi tullut pääministeri vuonna 1991 siihen hallitukseen, jota Aho lopulta pääsi johtamaan. Pääministerinä Väyrynen olisi ollut uskottavampi presidentinvaaliehtokas neljä vuotta myöhemmin.

Ratkaisu, jonka vaikuttimia pohdimme tuonnempana, olisi saattanut antaa Väyrykselle hänen himoitsemansa palkinnot, pääministeriyden ja presidenttiyden, joita hän ei ainakaan tämän kirjan painoon mennessä ole vielä saavuttanut.

Pohdimme myös, mikä on tämän merkillisen miehen käyttövoima. Mihin hän uskoo, mitä hän toivoo? Onko hän niin itsekeskeinen kuin miltä näyttää, onko hän todella kyvytön asettumaan toisten ihmisten asemaan? Onko Väyrynen milloinkaan mielestään ollut väärässä?

Itse hän uskoi tullessa valituksi tärkeisiin tehtäviin jo nuorena. »Jos Urho Kekkosen kausi olisi jatkunut pitempään, olisin saattanut nousta varteenotettavaksi seuraaja-

ehdokkaaksi», hän pohdiskeli myöhemmin muistelmissaan.

Näyttää joka tapauksessa siltä, että Väyrynen tahallaan tai tahattomasti unohtaa, miten paljon voi saavuttaa, jos ei pidä tärkeänä kahmia aina kaikkea kunniaa itselleen.

Helsingissä kesällä 2013

Lasse Lehtinen ja Sanna Ukkola

Huikea hetki huipulla

Kesäkuun 14. päivänä vuonna 1980 Turun Ikituuri-kongressikeskuksen puhujapöytäseisoi pauhaavan ihmisjoukon edessä onnellinen mies. Paavo Väyrynen oli juuri kiivennyt siihenastisen uransa huipulle.

Hänet oli valittu vain 33-vuotiaana Keskustapuolueen puheenjohtajaksi. Kolme vuotta aikaisemmin presidentti Urho Kekkosen oli nostanut hänet ulkoministeriksi.

Väyrynen tiesi, että presidentti oli auttanut hänet myös puheenjohtajan tehtävään. Kekkosen luottomiehet olivat hartiavoimin tehneet kentällä työtä Väyrysen puolesta. Edellinen puheenjohtaja Johannes Virolainen, johon Kekkosen oli suivaantunut, oli kärsinyt äänestyksessä täpärän tappion.

Väyrynen tiesi, että keskenään torailevat tohtorit, Virolainen ja Ahti Karjalainen, olivat auringonlaskun miehiä. Molemmat olivat huonoissa väleissä Kekkosen kanssa. Karjalainen oli viinan ja venäläisten vietävissä ja Virolainen oli puhunut sivu suunsa.

Maailma oli nyt Väyrysen edessä auki silmäkantamattomiin. Teollisuus- ja pankkimiehet olivat jo ottaneet häneen yhteyttä. Se tiesi hyvää tulevaa vaalirahoitusta ajatellen. Kolmen vuoden päästä olivat edessä eduskuntavaalit. Jos ja kun keskusta niissä menestyisi, pääministerin paikka olisi Väyrysen.

Neljän vuoden kuluttua, vuonna 1984, pidettäisiin presi-

dentinvaali. Ehkä Kekkonen jo luopuisi. Pääministeri Väyrynen olisi silloin luonteva valinta keskustan presidenttiehdokkaaksi ja vanhan valtiomiehen seuraajaksi.

Kaikki unelmat eivät kuitenkaan toteudu. Sattumat avaavat mahdollisuuksia, mutta myös sulkevat ovia. Poliitiikka on tunnetusti mahdollisen taitamista, mutta mahdotonta ei kukaan hallitse.

Sinä päivänä, sillä hetkellä, Paavo Väyrynen tuskin ajatteli tulevia vastoinkäymisiä. Hänelle oli jaettu käteen hyvät kortit.

Presidenttiainesta pienestä pitäen

Syksy 1957 oli raskas nuorelle Paavo Väyryselle. Suomessa riehui aasialainen influenssa, johon joka kolmas sairastui. Niin myös yksitoistavuotias Paavo ja hänen sisaruksensa. Isoveli Kauko sairastui sisaruksiaan vakavammin. Hänet kaatoi petiin influenssan jälkitautina puhjennut aivokalvontulehdus.

Kauko oli pikkusisarustensa suuresti ihailema veli, jota Paavo ja siskot Leena sekä Riitta-Liisa odottivat kiihkeästi kotiin koulupäivän jälkeen. Sisaruksilla oli oma kerhokin, jota Kauko esikoispojan oikeudella johti. Kauko kävi sairastumisensa aikaan Kemin lyseota, Paavo alaluokkaa Kemin yhteiskoulussa. Koulumatkat taittuivat yhdessä junalla.

Kaukon aivokalvontulehdus ei ottanut talttuakseen. Myöhään eräänä talvisena iltana Paavo ja Eemeli-isä lähtivät hädissään taksilla Kemiin noutamaan 15-vuotiaalle pojalle lääkettä. Tiet olivat jäiset ja liukkaat, eikä taksissa ollut talvi-
renkaita.

Kuljettaja lupasi vaihtaa renkaat sillä välin, kun Paavo ja isä kävisivät apteekissa. Apteekkari sai kuitenkin lääkkeet valmiiksi nopeasti, eivätkä isä ja poika jääneet odottamaan renkaanvaihtoon lähtenyttä taksia. He hyppäsivät toiseen taksiin ja kiiruhtivat sairaan pojan luokse.

Keskellä yötä joku kolisteli ovella. Taksimies oli tullut perimään saataviaan maksamatta jääneestä taksimatkasta.

Sen yöllisen kolistelun Paavo Väyrynen muistaa tänäkin päivänä. Lääkkeet eivät tehonneet, ja Kauko kiidätettiin sairaalaan. Seuraavana yönä puhelin pirahti soimaan. Paavo hahtui ääneen ja kuuli unen läpi, kun isä vastasi. Ja kohta jo äiti Anna-Liisa itki lohduttomasti.

Paavo ymmärsi heti, mistä on kysymys. Isoveli oli kuollut. Nuori Paavo oli pitkään murheen murtama. Hautajaiset järjestelyineen olivat pojalle vaikea, käsittämätön kokemus.

Paavo Väyrynen on kertonut raskaasta syksystään muun muassa isästään kertovassa teoksessaan *Eemeli Väyrysen vuosisata*.

Veljen kuolemasta lähtien Paavo joutui kulkemaan oppikouluun yksin. Veljekset olivat ehtineet taittaa matkaa yhdessä vasta pari kuukautta.

»Vanhemman veljen menettäminen oli järkyttävä kokemus 11-vuotiaalle pojalle», Väyrynen kuvaili tuntojaan myöhemmin.

Isoveljen kuolema oli yksi Väyrysen elämän suurimmista tragedioista.

Paavo Matti Väyrynen syntyi Keminmaalla pankinjohtaja S. V. Kourin omistamassa sivurakennuksessa toisena päivänä syyskuuta 1946. Synnyinkoti oli vaatimaton: pirtti, keittiö, porstua ja kuisti. Myöhempien kaskujen mukaan vastasyntynyt tiesi jo tuolloin, mikä hänestä tulisi isona: Suomen presidentti.

Suomessa elettiin Paavon syntymän lisäksi historiallisia aikoja. Sotasyllisyysoikeudenkäynti jatkosodan aikaista poliittista johtoa vastaan oli päättynyt muutama kuukausi aiemmin, ja tuomitut aloittaneet rangaistuksensa kärsimisen Helsingin keskusvankilassa.

Mannerheim oli vastikään eronnut Suomen presidentin virasta ja Paasikivi nimitetty hänen seuraajakseen.

Vaikka Paavon perhe ei ollut erityisen poliittinen, isoisä Juho Väyrynen toimi kruununtorppareiden luottamusmiehenä. Hänet valittiin Simon kunnanvaltuustoon Suomen ensimmäisissä kuntavaaleissa vuonna 1919. Hän kuului tuolloin sosiaalidemokraatteihin ja edusti köyhälistöä. Omassa vaaliliitossaan Juho Väyrynen oli äänikuningas, hän sai komeat 209 ääntä.

Juho oli vasemmistolainen, mutta maltillinen – toisin kuin veljensä Aapeli. Aktiivinen punakaartilainen Aapeli Väyrynen joutui vuonna 1918 Tammissaaren vankileirille osallistumisesta kommunistien maanalaiseen toimintaan.

Juho Väyrynen puolestaan erotettiin elokuussa 1930 kunnanvaltuustosta niin sanottuihin kommunistilakeihin vedoten. Myöhemmin hän tosin palasi valtuustoon maalaisliittolaisena.

Paavo Väyrysen Eemeli-isä varttui köyhissä oloissa. Koulussa häntä pilkattiin repaleisten vaatteiden takia. »Väyrysen Eemi, resuteemi», lapset hoilottivat kruununtorpparin pojalle.

Paavo tiesi pienestä pitäen, että isoisä oli vasemmistolainen ja isosetä kommunisti, mutta noista asioista ei kotona keskusteltu.

Suvun historiaa yritettiin myöhemmin käyttää lyömäaseena Paavo Väyrystä vastaan, kun tämä oli ensimmäistä kertaa kansanedustajaehdokkaana 1970. Ylitornion järvikylällä levitettiin nimetöntä kirjettä, jossa kerrottiin nuoren kansanedustajaehdokkaan kommunistijuurista.

Paavo Väyrynen varttui Kemin maalaiskunnassa, Kemijoki-suun rantatöyräällä. Äiti ja isä olivat rakastavia ja huolehtivia mutta tarvittaessa myös tiukkoja. Paavoä kuritettiin ruumiillisesti vain kerran, kun hän heitti Kaukoa kiukuspäisään vasaralla. Silloin äiti ja isä suuttuivat.

Paavo kasvoi yrittäjäperheessä. Perhe oli työteliäs, säästäväinen jopa nuukuuteen asti, ja hyvin isänmaallinen.

Vanhemmat yrittivät varjella lapsiaan pahalta maailmalta. Kun kotona oli karkeaa kieltä käyttäviä rakennusmiehiä muurauspuuhissa, isä käski heidän pitää pienempää suuta lasten kuullen.

Eemeli Väyrynen oli hiljainen, pidättyväinen ja pohdiskeleva, hän viihtyi omissa oloissaan. Tuon taipumuksen Paavo Väyrynen on perinyt isältään. Toki isä lapsia leikitti, mutta lastenhoidosta vastasi pääasiassa äiti. Äiti Anna-Liisa huolehti lapset kouluun ja luetutti läksyt. Isä taas rakensi pihalle leikkimökin ja pyydysti lasten kanssa mateita.

Paavo Väyrysen varhaisimmat muistikuvat sijoittuvat 1940–50-luvun taitteeseen. Hän muistaa, kuinka isä palasi Norton-moottoripyörällään työmatkoilta. Pikku Paavo odotti isää kuumeisesti ja juoksi tätä tielle vastaan, kun moottoripyörän ääni kantautui talolle. Isä pysähtyi, kun näki Paavon ja otti pojan loppumatkaksi Nortonin kyytiin.

Paavo kuvailee tarkasti *Eemeli Väyrysen vuosisata* -kirjassa, kuinka perhe muutti Kourin talosta uuteen kotiin Pihlajarantaan. Tavarat olivat hevoskärryssä, Paavo kiikkui kuorman päällä pienessä pärekorissa. Äiti istui hevoskyydissä, isä talutti pyörää. Kuusivuotias Leena-sisko ja neljän ikäinen Kauko taapersivat kuorman perässä.

Paavon nuorin sisko Riitta-Liisa syntyi kesällä 1948. Paavo ja Riitta-Liisa tulivat hyvin toimeen. Eemeli Väyrynen muisteli myöhemmin, kuinka lapset kerjäsivät karamellia naapurilta. Paavo lähetti siskonsa kerjuulle ja piileskeli itse ovelana nurkan takana.

Pikkupoikana Paavolla oli pitkät enkelinkiharat. Kun naapurin Yrjö ne sitten parturoi, itkivät sekä äiti että poika. Paavo oli tuolloin kolmivuotias.

Naapuritilalla Hietalassa Paavo kävi itse pyytämässä lei-

pää ja voita sen päälle. Emäntä levitti leivän päälle voin peukalollaan. Jos talon poika joskus sanoi voin olevan lopussa, Paavo saattoi hermostua, puida pojalle nyrkkiään ja huutaa: »Hiljaa sinä siellä!»

Kerran Paavo yritti ostaa Hietalasta hevosen. Hänellä oli tosin vain markka, joka ei millään riittänyt ratsun ostamiseen – eikä Paavo hyväksynyt vastatarjousta keinuhevosesta. »Sen pitää olla lämmin nahkahevonen», purnasi pikku-Paavo.

Nuukuuteen ulottuvan säästäväisyytensä Paavo Väyrynen on saanut geeneissään. Isä sammutti aina valot, jos huoneessa ei ollut ketään. »Kun säästää tärkeissä asioissa, voi tehdä hankintoja», Eemeli Väyrynen opetti lapsiaan.

Perä-Pohjolan maanviljelysseuran kiertävänä neuvojana aloittanut Eemeli Väyrynen innostui alasta niin paljon, että ryhtyi lopulta yrittäjäksi ja hankki vihannespalstan. Hän menestyi hyvin, osti ja vuokrasi lisää maata. Lopulta sitä oli viisi hehtaaria. Eemeli erikoistui varhaisvihannesten myyntiin. Väyryksillä oli kasvilavoja ja kasvihuoneita.

Kesällä 1955 Paavo pääsi isän kanssa Alatornion maatalousnäyttelyyn. Isällä oli päällään pula-ajan puku, varsikengät ja lippalakki. Paavo oli sonnustautunut verkkareihin ja uusiin tenniskenkisiin. Maatalousnäyttelyssä oli suuren maailman tuntua. Liput liehuivat ja esillä oli komeita maatalouskoneita. Paavaa tosin kiinnostivat koneita enemmän paikalla mölöttävät isot sonnit.

Juhlapyhinä perhe herkutteli. Juhannuksena Väyryset ostivat Haaparannan puolelta lohen, jouluisin lapset saivat suklaata, appelsiineja, omenoita ja välillä jopa banaaneja.

Isä oli myös keksijä ja kehitti useita kojeita, joista osa patentoitiin. Keksinnöistä viimeiselle, perunanistutuskoneelle, myönnettiin patentti, kun Eemeli Väyrynen oli jo täyttänyt sata vuotta.

Paavo ja hänen sisaruksensa työskentelivät isän vihannespuutarhassa kaikki vapaa-ajat. Paavo kuljetti polkupyörällä tai käsikärryillä valtavia kaalisäkkejä asemalle lukuisia kertoja päivässä. Ne olivat matkalla Kemin kauppoihin. Perheen ainoana poikana Paavo sai tehdä miesten työt.

Aluksi Paavo jaksoi kantaa vain parinkymmenen kilon säkkejä, mutta hän vahvistui nopeasti. Paavosta tuli lopulta kaalisäkkien ansiosta niin vahva, että armeija-aikoinaan hän auttoi inttikavereitaan aseöljypullojen juuttuneiden korkkien aukaisussa.

Paavo ja isä kilpailivat siitä, kumpi jaksaa kantaa enemmän kaalia päivässä. Lopulta Paavo kantoi vuorokaudessa yli viisituhatta kiloa ja ylitti siten isän ennätyksen tuhannelle kilolla. »Olin Euroopan kovin kaalinkantaja», hän vitsaili myöhemmin Pohjolan Sanomissa. Seuraavana päivänä hän ei tosin päässyt vuoteesta ylös kuin kierimällä, mutta voitti pa isänsä.

Kaalipelto sijaitsi urheilukentän vieressä. Pelaamassa olleilta pojilta kimposi usein pesäpallo suoraan kaalimaalle. Sitä etsittäessä toinen joukkue saattoi saada useita juoksuja. Huhun mukaan nuorukaiset piilottivatkin ennen otteluita pesäpalloja kaalinkerien alle jemmaan nopeasti »löydettäviksi», mutta Paavo ei koskaan saanut varmistettua huhua.

Jo ennen kouluikänsä Paavo oli hukkaa lantaan. Kirjaimellisesti. Naapurissa sijaitsi Kemin kaupungin kunnalliskoti Niemi-Niemelä. Paavo pelkäsi ja kartteli Niemi-Niemelää ja sen asukkaita. Synkeässä rakennuksessa asui vanhusten lisäksi kehitysvammaisia ja mielenterveyspotilaita.

1950-luvun alussa Paavo joutui kuitenkin isän kanssa Niemi-Niemelän tiluksille lannanhakureissulle. Väyryksillä ei ollut karjaa, joten lantaa kasvilavoihin haettiin naapurin kunnalliskodin alueelta.

Mukana olivat myös Kauko ja Riitta-Liisa. Kauko ja isä oh-

jasivat hevosia, Riitta ja Paavo istuivat reessä takana. Korkean lumikinoksen päällä lantakuorma yhtäkkiä kaatui ja Paavo sekä Riitta hautautuivat syvälle lantakasaan. Isä sai onneksi nopealla toiminnallaan pelastetuksi tulevan valtiomiehen ja hänen siskonsa, mutta lannan haju ei lähtenyt karvalakista edes perinpohjaisella pesulla ja jynssäyksellä.

Paavo muistaa muitakin Niemi-Niemelään liittyviä kauhutarinoita. Yksi talon pelottavimmista asukkaista oli vanhahko nainen, joka oli selvästi mielisairas. Nainen pukeutui pelkästään valkoisiin vaatteisiin, jotka halusi itse pestä. Tuolillekin hän asetteli siistin valkoisen liinan ennen kuin suostui sille istumaan.

Naista kutsuttiin Morsiameksi. Huhupuheiden mukaan Morsian oli saanut sukupuolitaudin ja menettänyt sen seurauksena järkensä.

Synkkänä syysiltana Väyrysten kotiin ryntäsi kylän paras pikajuoksija Timo Toiviainen. Hän oli kohdannut Morsiamen talolle johtavan kujan päässä ja pelästynyt henkiahieveriin. Toiviainen sanoi, ettei ole koskaan aikaisemmin juossut sataa metriä yhtä rivakasti kuin tuolloin.

Välillä Morsian ilmestyi myös Väyrysten kotitalon ovelle koputtelemaan. Hän oli vakuuttunut, että hänen pitäisi päästä asumaan perheen yläkertaan. Morsian tiedusteli, milloin pääsisi muuttamaan. Kun yläkerta lopulta valmistui, Morsian oli jo siirtynyt autuaammille maille.

Koulunkäynnin alkutaipaleella Paavo oli keskitason oppilas. Ekaluokkalainen Paavo esiintyi innokkaasti. Jalat tanakasti harallaan hän tulkitsi opettajankorokkeella runoa »Puro pyörittää myllyä».

Pikku-Paavo ihmetteli, kun koko luokka räjähti yhtäkkiä nauramaan. Jokin oli mennyt esityksessä vikaan: Kun piti sanoa puro pyörittää myllyä, Paavo loihe lausumaan, että puro

pyörittää pyllyä. Se oli Paavon ensimmäinen kokemus tulkinallisista väärinkäsityksistä, ja luokkakaverit irvivät onnetonta poikaa pyllylipsahduksesta pitkään.

Kouluun oli puolen tunnin matka, mutta yleensä matkaan tuhraantui tunti. Paavo ja kaverit kävivät loiskimassa jokaisessa lätäkössä ja harjoittelivat tarkkuusammuntaa sähkötolpan eristeisiin. Opettajalle pojat sitten keksivät erinäisiä selityksiä myöhästymisilleen.

Koska Paavo ei loistanut arvosanoillaan, hän ei päässyt Kemin lyseoon. Onneksi Kemin yhteiskoulu oli juuri aloittanut toimintansa, ja Paavo saattoi aloittaa keskikoulun neljän kansakouluvuoden jälkeen. Uudessa koulussa puitteet eivät olleet häävit. Paavo aloitti koulunkäynnin ahtaissa tiloissa. Piha oli pieni ja opetuskin vähän huteraa. Opettajat vaihtuivat tiuhaan, osa heistä oli epäpäteviä.

Heikki T. Hämäläinen tutustui Paavo Väyryseen Kemin yhteiskoulussa. »Paavo oli hyvä koulussa ja etevä, joskaan ei luokan priimus. Hän oli hyvin määrätietoinen ja kunnianhimoinen – ja tavattoman hyvä esiintymään jo koulupoikana», Hämäläinen kertoo.

»Besserwisserin vikaa hänessä kyllä oli. Joskus Paavolla oli tapana opastaa opettajia, mikä ei ollut kovin tavallista tuohon aikaan. Mutta Paavo tiesi asiat mielestään opettajia paremmin, mikä oli kavereiden mielestä hauskaa.»

Lapsena Paavo oli luokan hauskimman näköinen poika: suurisilmäinen kerubi, josta tytöt tykkäsivät. Lukiossa hänestä sukeutui itsetietoinen ja muodikas. Paavo leikkautti muodin mukaisen pystytukan.

Vaikka kolme ensimmäistä vuotta oppikoulussa sujivat heikosti, neljännellä luokalla Paavo paransi tahtia, ja lukiossa hän oli jo parhaiden joukossa. Väyrynen on myöhemmin kuvannut olleensa oppilaana aluksi ihan »tavis», mutta myöhemmin »hikari».

»Tai en minä kovasti hikoillut: kun koulu alkoi kiinnostaa, oppiminen oli aika helppoa», Väyrynen kertoi myöhemmin Opettaja-lehdessä.

Paul Anka villitsi Paavon luokkakaverit ja Beatles-hurma pyyhkäisi yli Keminsuon nuorisoyhdistyksen, mutta Väyrynen ei moisista piitannut. Hän oli älykkö, luokan johtaja, jota tytöt ihailivat, mutta häntä itseään kiinnostivat toisenlaiset harrastukset: nuorisotoiminta, näytteleminen ja tanhut.

Paavaa kutsuttiin tuolloin useilla lempinimillä: Patsi, Pave, Pavel ja Putsi. Väyrysen Putsin intohimona oli Keminsuon nuorisoseurantalo, joka toimi Paavolle nuoruusvuosien »yliopistona». Paavo piti puheita ja kuulutti juhlissa. Hän halusi estradille.

Kuorma-auton kopissa hän matkusti kavereidensa kanssa naapurikuntiin esiintymään. Paavo oli mukana monessa näytelmässä, pääosissakin. Operettisankarin rooleja Paavo ei suureksi harmikseen saanut, sillä lauluääni ei riittänyt. Mutta »Koiviston polskaa» Paavo veti mustissa polvihousuissa, punaisissa sukissa ja solkikengissä. Liivikin oli punainen.

»Kävimme tanhuamassa ja näyttelemässä muuallakin. Oikein kilpailuissa. Ohjaajana oli ammattimies, Olavi Karassaari. Hän tiesi minun ajatukseni, mutta sanoi, että kyllä sinulla lahjoja on, mutta älä mene teatterikouluun. Yritä politiikkaan», Väyrynen kertoi Helsingin Sanomien haastattelussa 1982. »En paljon liioittele, jos sanon, että runonlausunnalla minä olen eduskuntaan päässyt.»

Ensimmäisen poliittisen kokemuksensa Paavo hankki koulunsa raittiusseuran puheenjohtajana. Koulun teinikunta oli heikko, joten raittiusseura kaappasi siltä tehtäviä. Järjestön lausunta- ja puhemestariksi Väyrynen valittiin 17-vuotiaana, täysi-ikäisyyden kynnyksellä.

Vuonna 1990 Väyrynen voitti väittelyn Suomen mesta-

ruuden Lappeenrannassa äidinkielenopettajien seminaarin yhteydessä järjestetyssä kisassa. Finaalissa Väyrynen kukisti toisen mestaripuhujan, kokoomuksen kansanedustajan Riitta Uosukaisen.

Kun Paavo täytti 18 vuotta, isä hankki hänelle auton.

»Hän tuli kouluun autolla, mikä herätti ihailua ja kateut-
ta ja oli tuolloin hyvin poikkeuksellista. Ei hän silti varmaan
muita varakkaampi ollut. Paavo tuli keskiluokkaisesta per-
heestä», Heikki T. Hämäläinen muistelee.

Ylioppilaaksi Paavo kirjoitti 1965 laudaturin papereilla.
Ylioppilaskirjoitukset tuottivat kuitenkin pettymyksen. Paa-
vo olisi halunnut enemmän älliä. Koulutodistuksen keskiar-
vo kipusi 9,5:een.

Penkkareiden jälkeen luokkatoverit kirjoittivat toisistaan
kronikat. Paavon kuvan viereen koulutoverit raapustivat
varsin enteellisen runon:

*Mä oksalla ylimmällä,
oon yhteiskoulussa.
Niin kauan kuin muistaa voin,
olin etevin kaikista.
Mä usein maikkoja neuvoin,
kuink parhainta opettaa ois'.
Kai suru nyt on suuri,
kun täältä mä lähden pois.
Mä olen siis Putsi Suuri,
on taitoni voittamaton.
Mä kaaraan kouluun juuri,
kun kaikki jo riveissä on.
Ja ennenkuin huomaattekaan,
oon presidentti tän maan.
Ja pieni kouluparka,
on ylpeä pojastaan.*

Pyrkyri vai messias?

Paavo Väyrynen on eittämättä yksi 1900-luvun lopun merkittävimpiä poliitikkoja ja asiantuntevimpia ministereitä. Hänestä on vuosien saatossa tullut myyttinen hahmo, joidenkin silmissä karikatyyri. Totuus on kuitenkin tarua ihmeellisempää.

Väyrysen uraan on mahtunut hienoja voitonhetkiä, mutta myös surkeita mahalaskuja, skandaalejakin. Aina hän on kuitenkin kerännyt voimansa ja noussut uudelleen.

Vastarannan kiiski antaa hersyvän kuvan politiikan teon kiemuroista, joissa ei kaikki ole aina sitä miltä näyttää.

ISBN 978-951-0-39490-8 | 91.1 | WWW.WSOY.FI